Yapay Zekâ Destekli P4C Uygulamalarının Okuduğunu Anlama Becerileri ve Okuma Motivasyonuna Etkisi [2]

Esmanur Lök
Atatürk Üniversitesi

A. Halim Ulaş
Atatürk Üniversitesi

Problem Durumu

Günümüz bilgi çağında öğrencilerin okuduğunu anlama becerisini geliştirmek, sadece akademik başarı için değil yaşam boyu öğrenme, kendini geliştirme ve toplumsal katılım açısından da büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle pek çok eğitim sistemi bu becerinin geliştirilmesine öncelik vermiş ve çeşitli çalışmalar yürütmüştür (Batluralkız,2018; Kanık- Uysal, 2018; Kızgın & Baştuğ, 2020). Bunun yanı sıra ülkemizdeki eğitim sisteminde de okuduğunu anlama ile anladığını değerlendirme becerilerine dikkat çekilmiş ve bu becerilerin nasıl geliştirileceğine dair açıklamalar yapılmıştır (Kandemir & Demiroğlu- Memiş, 2019; Kuşdemir & Güneş,2015). Buna rağmen öğrencilerin bu becerilerde beklenen seviyeye ulaşamadığı pek çok çalışmada vurgulanmıştır (Sidekli & Çetin,2018; Tiryaki & Karakuş,2019). Bu sebeple okuduğunu anlama becerisinin geliştirilmesine daha fazla önem verilmesi ve bu gelişimi desteklemek için farklı yöntemler kullanılması gerektiği görülmüştür.

Okuduğunu anlamak bireyin okuma becerisi ile sağladığı bilgilerin zihinsel işlemlerden geçirilerek metnin verdiği iletinin anlaşılmasındaki aşamaların tümü olarak ifade edilmektedir (Yıldız,2010). Ancak okuduğunu anlama sürecinde öğrencilerin yalnızca metni anlamaları yeterli değildir; aynı zamanda bu sürece istekli, meraklı ve katılımcı bir yaklaşımla dâhil olmaları gerekmektedir. Yani öğrencilerin okuma motivasyonlarının da yüksek seviyede olması gereklidir (Çalışkan,2019; Türkben, 2020). Bu bağlamda öğrencilerin okumaya ayırdıkları zamanı ve okuma sürecinde gösterdikleri çabayı etkileyen ayrıca okumaya yönelik merak oluşturan yapı olarak tanımlanan okuma motivasyonu öğrencilerin okumaya yönelmelerinde ve okuduğunu anlamada oldukça etkili bir kavram olarak bilinmektedir (Guthrie & Wigfield ,2000; Li & Gan,2022). Bu nedenle özellikle okuduğunu anlama becerisi ile okuma motivasyonu konularının birlikte ele alındığı çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Diğer taraftan alan yazınında öğrencilerin okuma motivasyonlarının artırılması ve okuduklarını daha iyi anlayabilmeleri için uygun yöntemlerin kullanılması gerektiği belirtilmiştir (Ceyhan,2019). Bu yöntemlerinde biri ise 1970'lerde Matthew Lipman tarafından oluşturulan P4C (Çocuklar için felsefe) uygulamasıdır. P4C, çocuklarda eleştirel düşünme becerisini felsefi düşünme aracılığıyla geliştirmeyi amaçlayan bir eğitim metodudur (Lipman, vd.,1980; Özcan vd.,2022). Bu metot; uyaran, temel soru, diyalog ve değerlendirme basamaklarını kullanarak öğrencilerin düşünmesini, okumasını, anlamasını ve sorgulama yapmasını sağlayan bir yöntem olarak ön plana çıkmaktadır (Özkılıç,2023; Pennel, 2012; Şahin,2023; Türksoy,2020). Bu bağlamda öğrencilerin özellikle düşünmelerini ve anlamalarını sağlayan P4C yönteminin okuduğunu anlama becerisi ve okuma motivasyonunu geliştirebileceği düşünülmüştür. Ayrıca günümüzde teknoloji ve yapay zekâ konusunda yaşanan hızlı gelişmeler eğitimde kullanılan yöntemlerin dijital araçlarla desteklenmesi gerektiğini göstermektedir (Osetskyi,2020; Soylu,2023). Bu durumda P4C yönteminin yapay zekâ ile desteklenmesi hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin felsefi sorgulama süreçlerini daha verimli şekilde planlamalarına ve bu planları uygulamalarına olanak sağlayabilir. Ayrıca kendisine verilen görevleri yerine getirmek için oluşturulan ve insan zekâsını taklit eden bir makine olarak tanımlanan (Akkaya & Çıvgın,2021) yapay zekânın eğitimde kullanımı konusunda farklı çalışmalar gerçekleşmiştir (Aslan,2020; Baz & Denizer, 2018; Doroudi,2023; İşler & Kılıç, 2021). Bu konuda başka bir entegrasyon oluşturulması amacıyla P4C uygulamalarının yapay zekâ ile desteklenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, ilgili araştırmada P4C yönteminin yapay zekâ desteğiyle yapılması ve bu uygulamanın öğrencilerin okuduğunu anlama becerileri ile okuma motivasyonlarına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada yapay zekâ destekli P4C uygulamalarının okuduğunu anlama becerileri ve okuma motivasyonuna etkisini incelemek amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden ön test- son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Bu kapsamda seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Uygun örnekleme yöntemi; işgücü, para ve zaman açısından var olan sınırlılıklar sebebiyle örneklemin çabuk ulaşılabilir ve kolay uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesi yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Büyüköztürk vd., 2023, ss.103-104). Araştırmanın çalışma grubu, iki deney ve bir kontrol grubu olmak üzere toplam 66 tane 5.sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmanın verileri ise Kurnaz (2019) tarafından oluşturulan "Okuma İç Motivasyon Ölçeği" ve Yıldız (2010) tarafından oluşturulan "Okuduğunu Anlama Testi" ile toplanmıştır. Araştırmada ilk olarak ön test verileri alınmıştır. Daha sonra deney grubuna sekiz haftalık uygulama yapılmış ve ardından son test verileri toplanmıştır. Son aşamada ise deney ve kontrol gruplarından kalıcılık testi alınarak süreç tamamlanmıştır. Ayrıca veriler SPSS analiz programına aktarılarak normallik koşulunu sağlayıp sağlamadığı kontrol edilmiş ardından verilerin analizleri yapılmıştır.

[2] "Yapay Zekâ Destekli P4C Uygulamalarının Okuduğunu Anlama Becerileri ve Okuma Motivasyonuna Etkisi" isimli bildiri ilk yazarın ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir."

Beklenen/Geçici Sonuçlar

Araştırma sonucunda deney gruplarında yer alan öğrencilere yapılan yapay zekâ destekli P4C uygulamalarının hem okuduğunu anlama becerilerinde hem de okuma motivasyonlarında anlamlı bir artış olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak deney gruplarının okuduğunu anlama becerilerine ve okuma motivasyonuna ilişkin ön test ve son test verileri karşılaştırılmış ve her iki deney grubunda da son test puanlarının ön test puanlarına göre istatistiksel olarak anlamlı biçimde arttığı tespit edilmiştir. Bu sonuç, uygulanan yapay zekâ destekli P4C uygulamalarının öğrencilerin hem okuduğunu anlama becerilerini hem de okuma motivasyonunu geliştirmede etkili olduğunu ortaya koymuştur. Kontrol grubunda ise herhangi bir P4C uygulaması yapılmamış fakat Türkçe derslerine devam etmeleri sonucunda okuduğunu anlama puanlarında anlamlı bir artış olduğu gözlenmiştir. Buna karşılık okuma motivasyonuna yönelik kontrol grubunda yapılan analizler sonucunda anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Deney ve kontrol gruplarının okuduğunu anlama becerileri ve okuma motivasyonu son test puanları karşılaştırıldığında ise deney grupları ile kontrol grubu arasında anlamlı bir farklılık oluşmadığı tespit edilmiştir. Ulaşılan bu sonuç, yapılan yapay zekâ destekli P4C uygulamalarının deney grupları açısından etkili olduğunu, ancak deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir farklılık oluşturacak düzeyde bir etki meydana getirmediğini göstermiştir. Bunun yanı sıra kalıcılık testinin sonucunda birinci deney ve ikinci deney gruplarının okuduğunu anlama becerileri ve okuma motivasyonlarında anlamlı farklılık oluşmuş ve öğrencilerin okuduğunu anlama ve okuma motivasyonlarının kalıcı olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın kontrol grubuna yapılan kalıcılık testi sonucunda anlamlı bir farklılık oluşmamış ve öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerinin kalıcı olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ, Çocuklar için felsefe, Okuduğunu anlama becerileri, Okuma motivasyonu.

Kaynakça

Akkaya, N., & Çıvğın, H. (2021). Türk eğitiminde yapay zekâ. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, 8*(29), 308-322. http://dx.doi.org/10.29228/INESJOURNAL.53915

Arslan, K. (2020). Eğitimde yapay zekâ ve uygulamaları. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 11*(1), 71-88.

Batluralkız, Ç. (2018). *Basılı ve dijital ortamlarda ortaokul öğrencilerinin okuduğunu anlama becerilerinin karşılaştırılması* (Tez No. 533987) [Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Baz, F. Ç., & Denizer, E. (2018, November 23–25). *Türkiye'de eğitim alanında yapay zekâ kullanım durumlarına göre yapılan araştırmalara bir bakış: Bir içerik analiz çalışması* [Sözlü bildiri]. Cemil Meriç-10. Sosyal Bilimler ve Spor Kongresi, Hatay.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak-Kılıç, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2023). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (32. Baskı). Pegem.

Ceyhan, S. (2019). *Etkileşimli sesli okumanın öğrencilerin okuduğunu anlama, okuma motivasyonu ve akıcı okumalarına etkisi* (Tez No.604419) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Çalışkan, E. F. (2019). *Aile katılımlı okuma etkinliklerinin ilkokul öğrencilerinin okuduğunu anlama becerisine, okuma motivasyonuna ve okuma tutumuna etkisi* (Tez No. 598900) [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Doroudi, S. (2022). The intertwined histories of artificial intelligence and education. *International Journal of Artificial Intelligence in Education, 33*(4), 885–928. https://doi.org/10.1007/s40593-022-00313-2

Guthrie, J. T., & Wigfield, A. (2000). Engagement and motivation in reading. In M. L. Kamil, P. B. Mosenthal, P. D. Pearson, & R. Barr (Eds.), *Handbook of reading research* (pp. 403–422). Routledge.

İşler, B., & Kılıç, M.Y. (2021). Eğitimde yapay zekâ kullanımı ve gelişimi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi,5*(1), 1-11.

Kandemir, H., & Demiroğlu Memiş, A. (2019). Beşinci sınıf öğrencilerinin üstbilişsel okuduğunu anlama farkındalığı ile okuduğunu anlama ve okuma tutumlarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi, 5*, 67-82. https://dx.doi.org/10.30855/gjes.2019.os.01.005

Kanık-Uysal, P. (2018). *Akıcı okuma odaklı okuma öğretiminin beşinci sınıf öğrencilerinin okuma ve okuduğunu anlama becerileri üzerindeki etkisi* (Tez No:.532835) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Kızgın, A., & Baştuğ, M. (2020). Okuma motivasyonu ve okuduğunu anlama becerisinin akademik başarıyı yordama düzeyi. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi, 6*(2), 601-612. https://doi.org/10.31464/jlere.767022.

Kurnaz, H. (2019). Okuma iç motivasyonu ölçeği: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 20*(1), 234-250. https://doi.org/10.29299/kefad.2018.20.01.008.

Kuşdemir, Y., & Güneş, F. (2015). Doğrudan öğretim modelinin okuduğunu anlama becerilerine etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1*(32), 86-113. https://doi.org/10.21764/efd.13518

Li, H., & Gan, Z. (2022). Reading motivation, self-regulated reading strategies and English vocabulary knowledge: Which most

predicted students English reading comprehension? *Frontiers in Psychology, 13*, Article 1041870. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1041870

Lipman, M., Sharp, A. M., & Oscanyan, F. S. (1980). *Philosophy in the classroom* (2nd.). Temple University.

Osetskyi, V., Vitrenko, A., Tatomyr, I., Bilan, S., & Hirnyk, Y. (2020). Artificial intelligence application in education: Financial implications and prospects. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice, 2*(33), 574–584. https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i33.207246

Özcan, S., Sallabaş, M. E., & Akgül, S. (2022). Okuma eğitiminde P4C temelli soru sorma eğitiminin iş birlikli öğrenmeye etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 10*(2), 327-346.

Özkılıç, G. E. (2023). *Çocuklar için felsefe (P4C) eğitiminin bilişsel farkındalığa ve okuduğunu anlama becerilerine etkisi: karma yöntem araştırması* (Tez No: 836946) [Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Penell, C. (2012). *Epistemic beliefs underpinning discourse within a critical literacy intervention: A multi-case study* [Doctoral dissertation, Cardinal Stritch University]. ProQuest Dissertations Publishing.

Sidekli, S., & Çetin, E. (2018). Okuduğunu Anlama Stratejilerinin Okuduğunu Anlamaya Etkisi: Bir Meta-Analiz Çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8*(2), 285-303. https://doi.org/10.24315/trkefd.321757

Soylu, E. (2023). *Ortaokul öğrencilerine yönelik geliştirilen yapay zekâ eğitim içeriğinin yapay zekâ okuryazarlığına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı.

Şahin, G. (2023). Düşünsel bir yolculuk: çocuklar için felsefe. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (36), 368-388. https://doi.org/10.29000/rumelide.1369085.

Tiryaki, E. N., & Karakuş, O. (2019). Türkçe öğretmeni adaylarının dijital uygulama aracılığıyla okuduğunu anlama becerisinin incelenmesi. *Journal of Advanced Education Studies, 1*(1), 1-11.

Türkben, T. (2020). Ortaokul öğrencilerinin okuma kaygıları, motivasyon düzeyleri ve okuduğunu anlama becerileri arasındaki ilişkiler. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi, 6*(2), 657- 677. https://doi.org/10.31464/jlere.770661.

Türksoy, N. (2020). *Çocuklar için felsefe (P4C) eğitiminin ortaokul öğrencilerinin bilimsel sorgulamaya yönelik görüşlerine ve eleştirel düşünme becerilerinin gelişimine katkısı: Bir karma yöntem araştırması* (Tez No. 640120) [Yüksek lisans tezi, Alaaddin Keykubat Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Yıldız, M. (2010). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama, okuma motivasyonu ve okuma alışkanlıkları arasındaki ilişki* (Tez No. 279666) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.